

УДК 32:351.862.4

DOI: 10.21564/2075-7190.37.133543

Смолянук Володимир Федорович, доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри політології та національної безпеки
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана, м. Київ, Україна
e-mail: svf-nb@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-4222-813X

СИСТЕМНІ ЗАСАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Досліджуються базові системні утворення у сфері національної безпеки і оборони – система національної безпеки та система забезпечення національної безпеки. Визначаються їх взаємна субординація, суб'єктна та об'єктна складові, соціально-політична роль. Указується на складний характер становлення обох систем, недостатнє розуміння політичними лідерами та громадянами їх структури та призначення.

Ключові слова: нація, національні інтереси, національні цінності, національна безпека, система національної безпеки, система забезпечення національної безпеки, виклики, загрози, небезпеки, ризики.

Актуальність теми. Дослідження сфери національної безпеки будь-якої країни вимагає застосування методологічного інструментарію, побудованого на ґрунті системного аналізу складних суспільних процесів. Виокремлюють систему національної безпеки та систему забезпечення національної безпеки. Нехтування принципами системності не дозволяє скласти об'єктивного уявлення про безпекові та оборонні трансформації соціуму, потенціал його розвитку (включно з опціями боротьби, захисту, протидії) в умовах невинного впливу деструктивних чинників внутрішнього та зовнішнього походження. При цьому слід указати на повільність, фрагментарність наукової рефлексії безпекових та оборонних трансформацій України. Не в останню чергу це пояснюється недостатнім розумінням науково-аналітичним загалом саме системних засад відповідних безпекових платформ, що має не лише теоретичні прогалини, а й негативи практичної діяльності в безпековій і оборонній сферах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми національної безпеки України (включаючи системні принципи її забезпечення) були висвітлені у працях багатьох авторів [1–8]. Серед них, зокрема, є В. Горбулін,

О. Власюк, В. Горovenко, О. Дзьобань, Б. Парахонський, Г. Ситник, М. Трєбін. У цій роботі плідно працюють спеціалісти Національної академії державного управління при Президентові України (В. Абрамов, С. Борисович, А. Дацюк, В. Мандрагеля, Р. Марутян, Ю. Мельник та ін.). Водночас нагальною потребою є збільшення авторських команд, які займаються національною безпекою України з точки зору агресії Росії проти України та перетворення національної безпеки в ключовий фактор виживання держави в Україні.

Мета статті – виявити сутність, структуру, спрямованість системи національної безпеки та системи забезпечення національної безпеки; визначити соціально-політичне підпорядкування цих систем; визначити суб'єктів національної безпеки, які є частиною обох систем; визначити нормативно-правове забезпечення діяльності з забезпечення національної безпеки України.

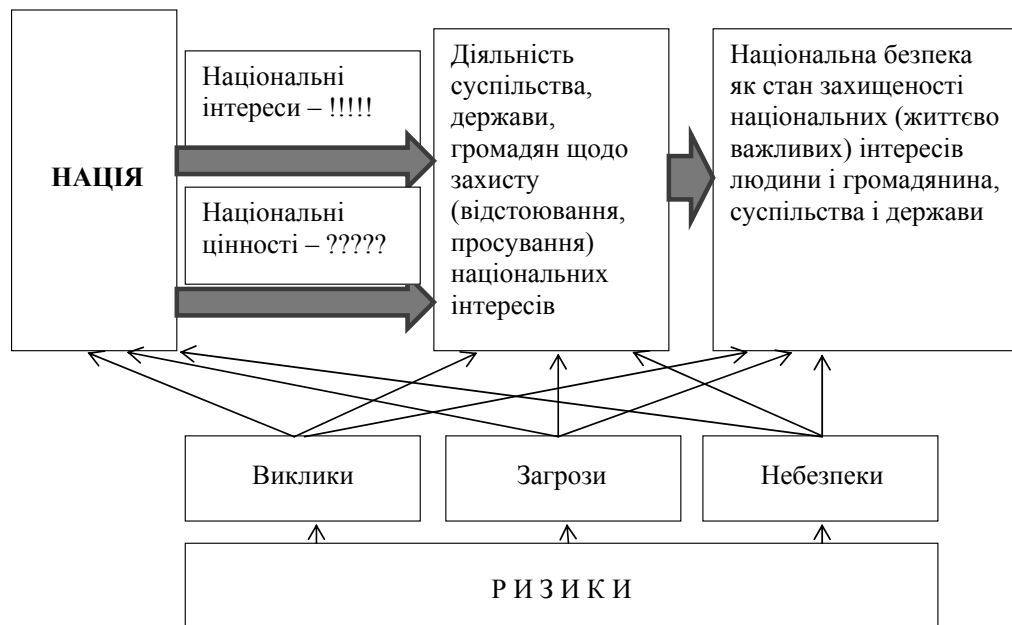
Виклад основного матеріалу. Нижче йтиметься про дві ключові системи, безпосередньо причетні до забезпечення суспільства, держави, громадянина: а) систему національної безпеки та б) систему забезпечення національної безпеки, які присутні в наукових студіях націєбезпечної тематики. Тут і далі системою пропонується вважати «сукупність елементів, що характеризується структурою, зв'язками та функціями, які забезпечують її цілеспрямований розвиток як цілого» [9, с. 561], системністю – «здатність об'єкта бути системою завдяки наявності певного системоутворюючого фактора» [9, с. 572], яким у даному випадку виступає національна безпека.

Система національної безпеки України (СНБУ) є предметом наукового аналізу з початку 90-х рр. ХХ ст. – періоду, позначеного прийняттям доленосних для України рішень у ключових суспільних сферах (до яких належить і сфера національної безпеки). Час, що минув, переконливо засвідчує складність та суперечливість становлення СНБУ, яка все ще не набула завершених структурно-функціональних, цільових, ресурсних та інших ознак. Разом з тим попередні висновки щодо вітчизняного різновиду системи національної безпеки сформулювати цілком можливо. Нижче йтиметься про деякі з них.

Одне з ключових питань стосується сутності СНБУ. Насамперед варто вказати, що законодавчого визначення даної системи не існує. У широкому розумінні її слід сприймати як багатокомпонентне, багаторівневе, діяльнісно-активне утворення, яке прямо чи опосередковано впливає на ключові аспекти суспільної життєдіяльності. Довідкова література пропонує таке трактування СНБУ: це відкрита, динамічна соціальна система, головною метою якої є створення умов для реалізації національних інтересів, забезпечення цілісності суспільства та держави [10, с. 349–352]. При цьому СНБУ, маючи національні витоки та спрямованість діяльності, одночасно виступає елементом

безпекових систем більш високого порядку – регіональних і глобальних, з якими пов'язана у політичний, економічний, юридичний та інші способи.

Графічно СНБУ можна представити таким чином.

Структура системи національної безпеки України (варіант)

Жоден із застосованих у даній схемі елементів не є простим та однозначним. Стосовно кожного з них існує спектр визначень, тлумачень, змістовних конкретизацій. Вкажемо лише на деякі з них.

З двох основних підходів щодо нації (політичного та етнічного) у даному випадку вибір падає на політичну націю як політичну спільноту громадян певної держави, як «сукупність громадян, що здійснюють колективні і національні інтереси через механізм власної політичної організації – національної держави» [11, с. 467]. Нація визначається як основний державотворчий елемент, носій державного суверенітету, джерело державної влади та національних інтересів. Додамо – і як висхідна позиція щодо визначення національної безпеки.

Національні інтереси є наслідком властивого нації «ставлення до власних потреб у внутрішньополітичному і зовнішньополітичному плані, що викликає негативну або позитивну зумовленість її діяльності, активності вибору шляхів розвитку і перетворюється на мотиви і стимули історичної творчості» [12, с. 295]. Дані інтереси формуються на основі системи національних потреб,

які у свою чергу визначаються суспільною (національною) необхідністю створення держави, захисту суверенітету, розвитку економіки, політичної системи, системи права, моралі, підтримки відповідного рівня життя населення тощо.

Існує законодавче визначення терміна «національні інтереси України» [13]. Разом з тим нормативно-правового акта, який би давав вичерпний перелік національних інтересів, влада протягом усього періоду державно-політичної незалежності України не запропонувала. Як правило, державні документи обмежуються «пріоритетами національних інтересів», «життєво важливими національними інтересами», «фундаментальними національними інтересами». Подібна різноманітність значно розширює простір пояснення національних інтересів, проте позбавляє необхідної в даному випадку чіткості їх вербального оформлення.

Ситуацію, що склалася, пояснює М. Михальченко: національні інтереси в Україні все ще перебувають на етапі становлення, тому не складають збалансовану систему. У внутрішньому контексті дається взнаки гостре ідеологічно-ціннісне, політичне, економічне протистояння різних соціальних сил, політичних партій, соціально-політичних лідерів з приводу ієрархії національних інтересів, їх змістовного наповнення та механізмів реалізації [12, с. 295]. У зовнішньому сенсі неможливо не враховувати європейський вибір української нації та активну протидію РФ з цього приводу, що отримало практичний вияв в окупації у 2014 р. частини території України (АР Крим та міста Севастополя), а також розв'язанні воєнної агресії на Сході України [14]. Ці та інші чинники посилюють складність загальноприйнятого формулювання національних інтересів, які були б підтримані усіма категоріями населення на всій території України. Доводиться обмежуватися «рамковими» принципами формулювання національних інтересів, що має як своїх прихильників, так і критиків.

Ще більш складною є ситуація з визначенням національних цінностей, які взагалі не представлені в національному законодавстві як окрема нормативно-правова розробка. Деякі автори до загального переліку національних цінностей України відносять релігійність, поліконфесійність, поліетнічність, мультикультуралізм, сімейні цінності, територіальну цілісність, природне середовище, науково-освітній та науково-технічний потенціали, державний суверенітет, культурні та матеріальні надбання народу (зокрема економічний потенціал), демократичні інститути як передумову забезпечення рівноправності народів, що населяють Україну, прогресивний суспільно-політичний розвиток, а також визначальні риси національного характеру (волелюбство, працелюбність, толерантність, доброзичливість, миролюбність, самовідда-

ність при захисті Батьківщини, загострене відчуття соціальної справедливості, демократизм, схильність зберігати традиції) [15, с. 92–93]. Внаслідок екстраполяції національних цінностей на конкретно-історичні умови розвитку нації формуються відповідні національні інтереси. Найбільш пріоритетні з них проголошуються на офіційному рівні.

Деструктивними впливами на національні інтереси та діяльність щодо їх захисту є виклики, загрози та небезпеки, які у західній політичній культурі об'єднуються терміном «ризик». Структура, інтенсивність та наслідки впливу викликів, загроз і небезпек є принципово різними, виходячи з таких пояснень.

Виклик – це «подія, явище, процес, інші фактори, які за наявності певних умов можуть бути оцінені і як можливі небезпеки, і як додаткові можливості у контексті реалізації національних інтересів» [10, с. 91]. У більшості випадків виклики передують конфліктним ситуаціям різного масштабу, оскільки їх основу визначає різниця інтересів соціально-політичних акторів, що може загострюватись до антагоністичного вигляду. Загроза являє собою подію, процес, явище, інші фактори, які створюють небезпеку національним інтересам (перешкоджають їх реалізації) та формують певний потенціал (можливість) нанесення шкоди національним інтересам (національним цінностям) [10, с. 435]. Небезпека визначається як «можливість за певних умов набуття явищем (предметом, процесом, соціальним феноменом) здатності адресної дії на той чи інший об'єкт та нанесення йому відчутної шкоди, збитку» [10, с. 243]. Різницю у наслідках впливу викликів, загроз та небезпек метафорично можна прокоментувати таким чином: виклик стимулює активність соціально-політичних акторів, не змінюючи їхньої сутності, загрози – їх деформують, небезпеки – змінюють радикально (знищують). Виклики, маючи надзвичайно широкий спектр проявів, є атрибутом повсякдення; загрози виникають періодично як споконвічний вияв закону єдності й боротьби протилежностей; небезпеки, як правило, стимулюються штучно відповідно до заздалегідь продуманих сюжетів впливу на соціального опонента (остання теза менше поширюється на небезпеки техногенного та природного характеру).

Доцільно конкретизувати, що діяльність суспільства, держави, громадян щодо захисту (відстоювання, просування) національних інтересів відбувається в різних сферах, загальна кількість яких залежить від конкретно-історичних умов розвитку країни, формату викликів і небезпек, що постають перед нею, досвіду безпекової діяльності тощо. В українському законодавстві сферами забезпечення національної безпеки визнано внутрішньополітичну, зовнішньополітичну, воєнну, соціальну, гуманітарну, економічну, науково-технологічну, інформаційну, екологічну, а також сфери державної безпеки, цивіль-

ного захисту населення, безпеки державного кордону. Разом з тим про енергетичну, фінансову, демографічну, міграційну, етнопонаціональну, морську, продовольчу безпеку України в законодавстві йдеться лише побіжно або не йдеться взагалі. Термін «конфесійна (міжконфесійна) безпека» на державному рівні тим більше не фігурує, хоча його значення останнім часом невпинно зростає [13].

Як підсумок, можемо навести кілька визначень національної безпеки, жодне з яких не претендує на завершеність. Енциклопедичний варіант: національна безпека – це «здатність країни зберігати суверенітет, політичні, економічні, соціальні та інші основи суспільного життя й виступати як самостійний суб'єкт міжнародних відносин» [16, с. 489]. Або: національна безпека – «захищеність життєво важливих інтересів особи, держави і суспільства, державних кордонів, територіальної цілісності, суспільно-політичного устрою, культурних цінностей і всього того, що становить основу матеріального і духовного життя країни від внутрішньої і зовнішньої загрози» [17, с. 386]. В останньому випадку привертає увагу використання терміна «загроза» в однині, що суперечить соціальним реаліям будь-якої країни.

Законодавчий варіант (існує впродовж 2003–2018 рр.) занадто переобтяжений деталями, проте процитувати його необхідно з огляду на демонстрацію здатності державотворчих сил окреслювати націєбезпечну проблематику: національна безпека – це «захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у сферах правоохоронної діяльності, боротьби з корупцією, прикордонної діяльності та оборони, міграційної політики, охорони здоров'я, охорони дитинства, освіти та науки, науково-технічної та інноваційної політики, культурного розвитку населення, забезпечення свободи слова та інформаційної безпеки, соціальної політики та пенсійного забезпечення, житлово-комунального господарства, ринку фінансових послуг, захисту прав власності, фондових ринків і обігу цінних паперів, податково-бюджетної та митної політики, торгівлі та підприємницької діяльності, ринку банківських послуг, інвестиційної політики, ревізійної діяльності, монетарної та валютної політики, захисту інформації, ліцензування, промисловості та сільського господарства, транспорту та зв'язку, інформаційних технологій, енергетики та енергозбереження, функціонування природних монополій, використання надр, земельних та водних ресурсів, корисних копалин, захисту екології і навколишнього природного середовища та інших сферах державного управління при виникненні негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам» [13].

Законопроект «Про національну безпеку України», запропонований на початку 2018 р., пропонує більш лаконічний варіант: «національна безпека України – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз» [18]. Проте в даному випадку ми повертаємось до висхідного питання: у якому джерелі викладено повний перелік національних інтересів України?

Якщо деталізувати наведену вище схему, то до її складових (елементів) необхідно віднести: суб'єктів забезпечення національної безпеки (органи державної влади і місцевого самоврядування, окремих громадян та ЗМІ); об'єктів національної безпеки (національні матеріальні й духовні цінності, інтереси громадян, суспільства, держави); сукупність інструментів влади (політичних, економічних, воєнних, інформаційних), що можуть бути використані для захисту національних інтересів (збройні сили, спецслужби, підприємства оборонно-промислового комплексу, дипломатичні установи, державні та мобілізаційні ресурси); чинне законодавство, яке визначає пріоритети державної політики національної безпеки, офіційні погляди державних органів стосовно підходів, принципів та механізмів захисту національних інтересів; суб'єктів (фізичних та юридичних осіб), які загрожують реалізації національних інтересів; зовнішні чинники впливу на національну безпеку (насамперед міжнародні безпекові організації) та наслідки їх діяльності тощо. Деякі складники СНБУ є відносно статичними (суб'єкти та об'єкти), інші більш динамічними (виклики й загрози). При структурно-функціональному аналізі СНБУ, зокрема, пошуку шляхів оптимізації її структури, уточненні завдань суб'єктів забезпечення національної безпеки, головна увага має приділятися передусім динамічним елементам.

Залежно від завдань, які потребують вирішення у процесі забезпечення національної безпеки, можна виділити формальну частину СНБУ (органи державної влади, сили і засоби забезпечення безпеки тощо) та неформальну частину (інститути громадянського суспільства, громадян, ЗМІ тощо). Відповідно залежно від суб'єкта забезпечення національної безпеки, який відіграє провідну роль при аналізі факторів національної безпеки та при ухваленні відповідного управлінського рішення, можна розглядати національну, державну та суспільну підсистеми СНБУ, які взаємно доповнюють і певним чином контролюють одна одну у визначенні національних пріоритетів, загроз національній безпеці, пошуку шляхів протидії загрозам тощо.

СНБУ не може бути статичним набором елементів. Її відкритість та організаційно-функціональна динамічність обумовлені можливістю залучення нових суб'єктів та об'єктів, на які вона розрахована, підвищенням ступеня впливу зовнішніх і внутрішніх чинників на національну безпеку, взаємоза-

лежністю як позитивних, так і негативних результатів функціонування національних, регіональних та міжнародних структур безпеки у контексті забезпечення стабільного розвитку сучасного світу.

Для соціальних систем завжди існують певні порогові величини, перевищення яких може зруйнувати систему або зробити неможливим виконання її головних функцій. Для запобігання цьому необхідно здійснювати моніторинг чинників, що характеризують спроможність СНБУ виконувати ті функції, що на неї покладаються. На наш погляд, такими функціями є: програмно-теоретична (розроблення концепцій, доктрин, стратегій і програм у сфері національної безпеки та вжиття конкретних заходів щодо нейтралізації загроз національним інтересам), організаційно-управлінська (впровадження системи взаємодії між державним та недержавним секторами системи забезпечення національної безпеки), інформаційна (впровадження системи інформаційно-пропагандистського супроводження державної політики щодо забезпечення національної безпеки), інтеграційна (виконання міжнародних договорів України у безпековій та оборонній сферах), координаційна (поглиблення військово-політичного партнерства та співробітництва з НАТО і ЄС та участь у міжнародній миротворчій діяльності), ідеологічна (здійснення заходів інформаційно-пропагандистського супроводження державної політики національної безпеки), соціалізації громадян України (засвоєння громадянами соціальних норм та цінностей безпекового гатунку), прогностична (виявлення причин виникнення загроз національним інтересам та прогнозування можливих наслідків їх прояву) тощо.

З метою виконання вказаних функцій відбувається активізація не лише відповідних державних механізмів, а й залучення громадян, формально дистанційованих від сфери національної безпеки і оборони, до прийняття рішень, що стосуються забезпечення суверенітету, територіальної цілісності та політичної незалежності України, захисту конституційного ладу та забезпечення правонаступності політичної влади.

Розглянемо другу систему, що так само є важливою для сфери національної безпеки і оборони – *систему забезпечення національної безпеки України* (СЗНБУ). Співвідношення між першою та другою системами є таким: саме існування СНБУ (первинної системи) без СЗНБУ (вторинної системи) є неможливим, оскільки перша з них потребує постійної підтримки, охорони, збереження, вироблення та постачання ресурсів, що лаконічно можна виразити терміном «забезпечення». Механізмом здійснення цих та інших системопідтримуючих функцій виступає СЗНБУ.

Підсистемою забезпечення національної безпеки України у широкому сенсі слід розуміти сукупність теоретико-методологічних, нормативно-правових, інформаційно-аналітичних, організаційно-управлінських, розвідуваль-

них, контррозвідувальних, оперативно-розшукових, кадрових, науково-технічних, ресурсних та інших заходів, спрямованих на мінімізацію загроз і небезпек, гарантування розвитку національних інтересів, духовного і матеріального добробуту народу України та ефективного функціонування системи національної безпеки України.

Довідкова література пропонує дещо ширше визначення СЗНБУ: це – «складова системи національної безпеки, сукупність взаємопов'язаних та взаємообумовлених механізмів (інституційних, організаційних, правових та ін.) та суб'єктів забезпечення національної безпеки (посадових осіб держави, органів державної влади і місцевого самоврядування, державних установ, сил і засобів сектору безпеки, інститутів громадянського суспільства, окремих громадян), які на основі чинного законодавства трансформують політику національної безпеки у цілеспрямовану скоординовану діяльність (заходи політичного, правового, організаційного, воєнного та ін. характеру) з метою реалізації національних інтересів (насамперед виявлення, прогнозування, попередження та нейтралізації загроз безпеці людини, суспільства й держави)» [10, с. 355]. Метою СЗНБУ є створення достатніх умов для реалізації національних інтересів в умовах активного впливу загроз та небезпек, а також проведення моніторингу стану національної безпеки.

Головне призначення СЗНБУ полягає у досягненні цілей національної безпеки. Основною функцією даної системи є забезпечення збалансованого співіснування інтересів особи, суспільства і держави через моніторинг, діагностування, виявлення та ідентифікацію, запобігання й припинення, мінімізацію та нейтралізацію дії внутрішніх та зовнішніх загроз і небезпек. Реагування на загрози має бути адекватним не лише їх характерові та масштабам, а й рівню бажаного і можливого стану забезпечення національної безпеки.

СЗНБУ створюється і розвивається відповідно до Конституції України та інших нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у сфері національної безпеки і оборони. Її основу складають органи, сили та засоби забезпечення національної безпеки, що включають теоретико-методологічні, нормативно-правові, інформаційно-аналітичні, організаційно-управлінські, розвідувальні, контррозвідувальні, оперативно-розшукові, кадрові, науково-технічні, ресурсні та інші елементи, дія яких спрямована на попередження загроз і небезпек та гарантує захист національних інтересів України.

Якщо мати на увазі суто теоретичний аспект проблеми, то створення наявної моделі СЗНБУ є наслідком діяльності демократично сформованих органів державної влади, результатом загальнонаціонального політичного процесу. Система має визначені цілі, завдання, функції, принципи функціонування та розвитку, а також методи вирішення поставлених завдань. При

цьому можна виділити три напрями функціонування системи забезпечення національної безпеки: забезпечення безпеки особистості; забезпечення безпеки суспільства; забезпечення безпеки держави.

Враховуючи, що відповідно до ст. 3 Конституції України найвищою соціальною цінністю є життя людини, особлива увага має приділятися створенню надійного механізму захисту конституційних прав і свобод громадян. Формування СЗНБУ має відбуватись на основі усвідомлення необхідності формування механізму балансу інтересів особи, суспільства і держави, що слугуватиме збереженню цілісності не лише даної системи, а й суспільства в цілому. Проте ці побажання поки що залишаються далекими від практичної реалізації.

На окрему ремарку заслуговує персоналізація суб'єктів забезпечення національної безпеки України. У Законі України «Про основи національної безпеки України» від 19 травня 2003 р. до них віднесені Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Рада національної безпеки і оборони України, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, Національний банк України, суди загальної юрисдикції, прокуратура України, Національне антикорупційне бюро України; місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування, Збройні Сили України, Служба безпеки України, Служба зовнішньої розвідки України, Державна прикордонна служба України та інші військові формування, утворені відповідно до законів України; органи і підрозділи цивільного захисту, а також громадяни України, об'єднання громадян [13].

У цьому ж Законі вжито термін «воєнна організація держави» (ВОД) як «сукупність органів державної влади, військових формувань, утворених відповідно до законів України, діяльність яких перебуває під демократичним цивільним контролем з боку суспільства і безпосередньо спрямована на захист національних інтересів України від зовнішніх та внутрішніх загроз». Донедавна ВОД вважалась основним суб'єктом забезпечення національної безпеки і оборони. Наявність воєнної організації, виходячи з її силового потенціалу, вважалась невід'ємною умовою убезпечення держави. При цьому необхідність убезпечення суспільства і громадян нарівні з державою з боку воєнної організації відступала на другий план. Принаймні у назві ВОД відбита лише держава.

Під час Революції Гідності 2013–2014 рр. більшість суб'єктів забезпечення національної безпеки і оборони або ухилились від виконання законодавчо передбачених обов'язків, або залишили Україну, побоюючись відповідальності за скоєні діяння. Зокрема, втікачами стали Президент України, Прем'єр-міністр України, голова Верховної Ради України, Генеральний прокурор України, голова Національного банку України, міністр оборони України,

міністр внутрішніх справ України, голова Служби безпеки України, секретар Ради національної безпеки і оборони України А. Клюєв та його попередниця Р. Богатирьова, деякі інші можновладці. Система забезпечення національної безпеки виявилась знищеною не лише за сутнісними ознаками (антиукраїнська діяльність), а й формальними підставами (втеча з України).

У зв'язку з цим доречно нагадати безпеково-самоорганізаційний парадокс, що відбувся у 2014 р. Громадяни України як суб'єкт забезпечення національної безпеки (у Законі «Про основи національної безпеки» 2003 р. формально були позначені на останньому місці) виявилися фактичним рятівником Вітчизни. Громадянське суспільство проявило себе як сила, що зірвала російські плани розчленування України на «Малоросію» та інші васальні регіони.

У чому сила громадянського суспільства, яка стає державотворчим чинником в історично відповідальні моменти? Пропонуємо один із варіантів відповіді на це непросте питання. Історична логіка засвідчує, що громадянське суспільство практично завжди (навіть в умовах слабкості чи відсутності держави) стоїть на охороні «вищих цінностей» людського буття, до яких належать воля, безпека, сім'я, добробут, органічне відчуття національної ідентичності, що живить державотворчі прагнення громадян [19]. Суспільство громадянського рівня розвитку неминуче ставить питання про необхідність системного захисту своїх ціннісних основ. Воно цілком спроможне до вищого прояву власних самоорганізаційних здатностей – продукування збройно-силових об'єднань громадян, орієнтованих на силовий захист національних інтересів та цінностей у випадку форс-мажорних обставин.

Маємо засвідчити безпекові дії громадянського суспільства впродовж 2014–2018 рр., які переконують у здатності України не лише відстояти незалежність (це відбувається зараз), а й створити ефективну державу (це має статися найближчим часом). До таких дій належать: 1) стрімке виникнення низки добровольчих батальйонів та їх практичне застосування на Сході України; 2) формування сил місцевої самооборони; 3) могутній волонтерський рух; 4) канали обміну полоненими, які або доповнюють державні механізми, або діють самостійно; 5) мас-медійні центри, структури інформаційного спротиву пропагандистським впливам противника; 6) центри психологічної та соціальної реабілітації учасників АТО; 7) активні виступи української діаспори у десятках країн світу (від Канади до Австралії) тощо.

Подібний розвиток подій – вивіщення громадянського суспільства над державою, доповнення безпекового потенціалу держави спроможностями зацікавленої громади – не передбачали ні Концепція (основи державної політики) національної безпеки України 1997 р. (втратила чинність у 2003 р.), ні Стратегія національної безпеки України 2007 р. (втратила чинність у 2012 р.), ні Стратегія національної безпеки України «Україна у світі, що

змінюється» 2012 р. (втратила чинність у 2015 р.). Безрезультатність цих документів зайвий раз засвідчує недостатній рівень безпекового мислення органів державної влади, а також катастрофічний розрив між намірами та практичними діями легітимних владних структур, що надто захопилися імітацією діяльності з питань національної безпеки і оборони, а не її практичною організацією.

На рівні принципів узагальнень можемо відмітити: в Україні склалися необхідні передумови для створення Сектору безпеки і оборони (СБіО), що має замінити радянський (пострадянський) релікт у вигляді Воєнної організації держави. СБіО попередньо визначається як «охоплена єдиним керівництвом і координацією сукупність органів державної влади, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних та розвідувальних органів, сил цивільного захисту, оборонно-промислового комплексу України, діяльність яких перебуває під демократичним цивільним контролем і відповідно до Конституції та законів України за функціональним призначенням спрямована на захист національних інтересів України від загроз, а також громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки» [18].

Стає зрозумілим, чому термін «воєнна організація держави» в сучасній Україні застосовується дедалі рідше. Він хоча й має законодавче закріплення, проте не повністю відбиває сутність інституційних перетворень у сфері національної безпеки. Більшість дослідників визнають «воєнну організацію держави» або перехідним визначенням об'єднаних силових можливостей держави пострадянського типу, або анахронізмом минулої епохи, що не відповідає воєнно-політичній практиці ХХІ ст. [20, с. 323–352]. На противагу цьому «сектор безпеки і оборони», маючи західну етимологію, більш адекватно пояснює євроінтеграційну та євроатлантичну спрямованість геостратегічного вибору України та поступово стає повноцінним суб'єктом забезпечення національної безпеки України.

Показовою слід визнати таку нормотворчу ситуацію. Указом Президента України № 287 від 26 травня 2015 р. затверджена чинна Стратегія національної безпеки України, в якій згадка про воєнну організацію відсутня, а використовується термін «система забезпечення національної безпеки України», на яку покладені завдання: забезпечення оборони України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності кордонів; протидії зовнішнім і внутрішнім загрозам воєнного характеру; боротьби з організованою злочинністю; забезпечення захисту населення в разі катастроф, стихійних лих, небезпечних соціальних конфліктів, епідемій та інших загроз суспільству і державі.

Повертаючись до СБіО, вкажемо таке. 14 березня 2016 р. Указом Президента України затверджена Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України. Це перший документ подібного спрямування в історії незалежної України, який до складників СБіО пропонує віднести: Президента України, Раду національної безпеки і оборони України та Апарат Ради, Міністерство оборони України, Збройні Сили України, Міністерство внутрішніх справ України, Національну гвардію України, Національну поліцію України, Державну прикордонну службу України, Державну міграційну службу України, Державну службу України з надзвичайних ситуацій, Службу безпеки України, Управління державної охорони України, Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державну спеціальну службу транспорту, координаційний орган з питань розвідувальної діяльності при Президентові України та розвідувальні органи України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику. Крім того, «передбачається створити умови для широкого залучення недержавних організацій до виконання завдань в інтересах національної безпеки і оборони держави» [21].

Іншою державно-управлінською інновацією є пропозиція щодо визначення «комплексного огляду сектору безпеки і оборони». Попередньо це «процедура оцінювання стану і готовності складових сектору безпеки і оборони до виконання завдань за призначенням, за результатами якої розробляються та уточнюються концептуальні документи розвитку складових сектору безпеки і оборони та визначаються заходи, спрямовані на досягнення ними необхідних спроможностей до виконання завдань за призначенням у поточних і прогнозованих умовах безпекового середовища».

Справа за виконанням прийнятих рішень. Успіх залежить від активності й цілеспрямованості держави під час практичної реалізації безпеково-оборонних стратегій та програм. Якщо врахувати пропозицію щодо розуміння СБіО як сукупності чотирьох взаємопов'язаних складових – сил безпеки, сил оборони, оборонно-промислового комплексу, громадян та громадських об'єднань, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки – маємо повторно наголосити на першості держави у вирішенні проблем національної безпеки і оборони. Громадянське суспільство традиційно замикає перелік відповідних суб'єктів. Проте свої безпекові можливості воно продемонструвало не лише перед Україною, а й перед світом.

Висновки. Система національної безпеки України демонструє розгалужені причинно-наслідкові зв'язки між нацією та необхідністю досягнення стану її захищеності в сучасному глобалізованому світі, який невпинно генерує різнохарактерні виклики, загрози та небезпеки. Дана система, відштовхуючись

від національних інтересів та цінностей, є більш складним утворенням, аніж система забезпечення національної безпеки. Це пояснює складність рефлексії системних засад національної безпеки України з боку не лише широких верств населення, а й наявного політикуму. Обидві системи перебувають у стані динамічного розвитку. Кінцевих форм вони не набули. Цього й не могло статися з огляду на складність процесів націєтворення в сучасній Україні, недостатню визначеність національних інтересів, поверховий характер їх нормативно-правового закріплення, а також відсутність досвіду (традицій) забезпечення національної безпеки незалежної України.

Державні органи асиметрично ставляться до сутнісних витоків національної безпеки. Остання вважається станом захищеності національних інтересів, проте не національних цінностей України. В національному законодавстві з питань національної безпеки національні цінності хіба що згадуються. Хоча значення національних цінностей неможливо переоцінити: їх органічне відчуття своїм наслідком має альтернативне розуміння сутності та змісту національної безпеки. Слід визнати, що не лише влада, а й населення різних регіонів України по-різному розуміє національні цінності, що додає заплутаності загальній картині формування безпекової культури держави і суспільства.

Законодавство з питань національної безпеки і оборони України дедалі більше набирає західних ознак. Свідченням цього є активне використання терміна «сектор безпеки і оборони» замість «воєнної організації держави». У випадку оновлення базового закону щодо забезпечення національної безпеки України (що має статися у 2018 р.) нагальною націєбезпечною потребою стане розробка (оновлення) та затвердження кількох взаємопов'язаних стратегій – національної безпеки України (існує), воєнної безпеки України (відсутня), кібербезпеки України (існує), громадської безпеки та цивільного захисту населення України (відсутня), розвитку оборонно-промислового комплексу України (відсутня). Лише в цьому випадку виникнуть підстави стверджувати про поглиблення системних засад забезпечення національної безпеки. Проте не про їх абсолютну завершеність в умовах подальшої ескалації загроз і небезпек внутрішнього та зовнішнього походження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виклики й загрози національній безпеці у контексті геополітичного та гео економічного вибору України: матеріали круглого столу (Київ, 3 груд. 2014 р.) / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Каф. глобалістики, євроінтеграції та упр. нац. безпекою; [за ред. Ю. В. Ковбасюка, Г. П. Ситника]. Київ: НАДУ, 2014. 161 с.

2. Власюк О. С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики: вибр. наук. пр. Київ: НІСД, 2016. 527 с.
3. Вонсович О. С. Національна безпека України в умовах сучасних геополітичних змін. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2017. Вип. 24(2). С. 18–24.
4. Глобальна та національна безпека: підручник / [В. І. Абрамов та ін.]; за заг. ред. Г. П. Ситника; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Громад. орг. «Акад. нац. безпеки». Київ: НАДУ, 2016. 781, [2] с.
5. Курас А. І. Національна безпека України: військово-політичні парадигми. *Наукові записки [Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса]*. 2014. Вип. 2. С. 230–240.
6. Мандрагеля В. А., Мовчан П. П. Національна безпека України в контексті політики Східного партнерства ЄС. *Науково-інформаційний вісник Академії національної безпеки*. 2015. №3–4. С. 72–82.
7. Нікітін Ю. В. Національна безпека України в сучасних умовах: ризики і фактори впливу. *Юридична наука*. 2015. №2. С. 141–147.
8. Смолянюк В. Ф. Національна безпека України: термінологічний баласт чи державотворча необхідність? *Суспільно-політичні процеси*. 2017. Вип. 2–3. С. 68–87.
9. Сурмін Ю. П. Система. *Енциклопедія державного управління: у 8 т.* / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; наук.-ред. колегія: Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. Київ: НАДУ, 2011. Т. 2: *Методологія державного управління* / наук.-ред. колегія: Ю. П. Сурмін (співголова), П. І. Надолішній (співголова) та ін. 2011. С. 561–565.
10. Государственное управление в сфере национальной безопасности: словарь-справочник / под ред. Г. П. Сытника. Киев: НАГУ при Президенте Украины, 2012. 496 с.
11. Чернишова Т. О. Нація. *Політологічний енциклопедичний словник* / уклад.: [Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін.]; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2015. С. 467–468.
12. Михальченко М. Інтереси національні. *Політична енциклопедія* / редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ: Парламентське видавництво, 2011. С. 295–296.
13. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15> (дата звернення: 20.04.2018).
14. Требін М. П. «Гібридна» війна як нова українська реальність. *Український соціум*. 2014. №3(50). С. 113–127.
15. Глобальна та національна безпека / авт. кол. В. І. Абрамов, Г. П. Ситник, В. Ф. Смолянюк; за заг. ред. Г. П. Ситника. Київ: НАДУ при Президентові України, 2016. 784 с.
16. Корнієвський О. Національна безпека. *Політична енциклопедія* / редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ: Парламентське видавництво, 2011. С. 489–490.

17. Тупчієнко Л. Національна безпека. *Політологічний енциклопедичний словник* / за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. Київ: Генеза, 2004. С. 386–387.
18. Про національну безпеку України: проект закону України від 28.02.2018. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63531 (дата звернення: 20.04.2018).
19. Требін М. П. Розвиток громадянського суспільства в Україні в контексті євроінтеграції. *Український соціум*. 2014. № 1(48). С. 106–118.
20. Кузьмук О. І. Формування та еволюція Воєнної організації (сектору безпеки і оборони) України (1991–2012): монографія. Київ: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2013. 436 с.
21. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 р. «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України»: Указ Президента України. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/922016-19832> (дата звернення: 20.04.2018).

REFERENCES

1. Kovbasiuk, Yu. V., Sytnyk, H. P. eds (2014). Vyklyky u zahrozy natsionalnii bezpetsi u konteksti heopolitychnoho ta heoekonomichnoho vyboru Ukrainy: materials of the round table (Kyiv, 3 hrud. 2014 r.) / Nats. akad. derzh. upr. pry Prezydentovi Ukrainy, Kaf. hlobalistyky, yevrointehratsii ta upr. nats. bezpekoiu. Kyiv: NADU [in Ukrainian].
2. Vlasiuk, O. S. (2016). Natsionalna bezpeka Ukrainy: evoliutsiia problem vnutrishnoi polityky: vybr. nauk. pr. Kyiv: NISD [in Ukrainian].
3. Vonsovych, O. S. (2017). Natsionalna bezpeka Ukrainy v umovakh suchasnykh heopolitychnykh zmin. *Naukovyi visnyk Dyplomatychnoi akademii Ukrainy – Scientific Bulletin of the Diplomatic Academy of Ukraine, issue 24 (2), 18–24* [in Ukrainian].
4. Sytnyk, H. P. ed (2016). Hlobalna ta natsionalna bezpeka: pidruchnyk / [V. I. Abramov ta in.]; Nats. akad. derzh. upr. pry Prezydentovi Ukrainy, Hromad. orh. «Akad. nats. bezpeky». Kyiv: NADU [in Ukrainian].
5. Kuras, A. I. (2014). Natsionalna bezpeka Ukrainy: viiskovo-politychni paradyhmy. *Naukovi zapysky [Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa] – Scientific notes [I. F. Kuras Institute of Political and Ethnonational Studies], issue 2, 230–240* [in Ukrainian].
6. Mandrahelia, V. A., Movchan, P. P. (2015). Natsionalna bezpeka Ukrainy v konteksti polityky Skhidnoho partnerstva YeS. *Naukovo-informatsiyni visnyk Akademii natsionalnoi bezpeky – Scientific and Information Bulletin of the Academy of National Security, 3–4, 72–82* [in Ukrainian].
7. Nikitin, Yu. V. (2015). Natsionalna bezpeka Ukrainy v suchasnykh umovakh: ryzyky i faktory vplyvu. *Yurydychna nauka – Legal science, 2, 141–147* [in Ukrainian].
8. Smolianiuk, V. F. (2017). Natsionalna bezpeka Ukrainy: terminolohichni balast chy derzhavotvorcha neobkhdnist? *Suspilno-politychni protsesy – Social-political processes, issue 2–3, 68–87* [in Ukrainian].

9. Surmin, Yu.P. (2011). *Systema. Entsyklopediia derzhavnoho upravlinnia*. (Vols 1-8); Vol. 2: Metodolohiia derzhavnoho upravlinnia / nauk.-red. kolehiia: Yu. P. Surmin (spivholova), P. I. Nadolishnii (spivholova) ta in. 561–565 [in Ukrainian].
10. Syitnik, G. P. ed (2012). *Gosudarstvennoe upravlenie v sfere natsionalnoy bezopasnosti: slovar-spravochnik* / Pod red. G. P. Syitnika. Kiev: NAGU pri Prezidente Ukrainyi [in Ukrainian].
11. Chernyshova, T. O. (2015). Natsiia. *Politolohichni entsyklopedychnyi slovnyk* / uklad.: [L. M. Herasina, V. L. Pohribna, I. O. Polishchuk ta in.]; za red. M. P. Trebina. Kharkiv: Pravo, 467–468 [in Ukrainian].
12. Mykhalchenko, M. (2011). Interesy natsionalni. *Politychna entsyklopediia* / Redkol.: Yu. Levenets (holova), Yu. Shapoval (zast. holovy) ta in. Kyiv: Parlamentske vydavnytstvo, 295–296 [in Ukrainian].
13. Pro osnovy natsionalnoi bezpeky Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 19.06.2003 r. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15> [in Ukrainian].
14. Trebin, M. P. (2014). «Hibrydna» viina yak nova ukrainska realnist. *Ukrainskyi sotsium – Ukrainian society*, 3(50), 113–127 [in Ukrainian].
15. Sytnyk, H. P. (2016). Hlobalna ta natsionalna bezpeka / avt. kol. V. I. Abramov, H. P. Sytnyk, V. F. Smolianiuk. Kyiv: NADU pry Prezydentovi Ukrainy [in Ukrainian].
16. Korniiievskiy, O. (2011). Natsionalna bezpeka. *Politychna entsyklopediia* / Redkol.: Yu. Levenets (holova), Yu. Shapoval (zast. holovy) ta in. Kyiv: Parlamentske vydavnytstvo, 489–490 [in Ukrainian].
17. Tupchiienko, L. (2004). Natsionalna bezpeka. *Politolohichni entsyklopedychnyi slovnyk* / Za red. Yu. S. Shemshuchenka, V. D. Babkina, V. P. Horbatenka. Kyiv: Heneza, 386–387 [in Ukrainian].
18. Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy / Proekt zakonu Ukrainy vid 28.02.2018. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63531 [in Ukrainian].
19. Trebin, M. P. (2014). Rozvytok hromadianskoho suspilstva v Ukraini v konteksti yevrointehratsii. *Ukrainskyi sotsium – Ukrainian society*, 1(48), 106–118 [in Ukrainian].
20. Kuzmuk, O. I. (2013). Formuvannia ta evoliutsiia Voiennoi orhanizatsii (sektoru bezpeky i oborony) Ukrainy (1991–2012): monohrafiia. Kyiv: NUOU im. Ivana Cherniakhovskoho [in Ukrainian].
21. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 4 bereznia 2016 r. «Pro Kontseptsiiu rozvytku sektoru bezpeky i oborony Ukrainy»: Ukaz Prezydenta Ukrainy. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/922016-19832> [in Ukrainian].

Смолянюк Владимир Федорович, доктор политических наук, профессор, заведующий кафедрой политологии и национальной безопасности Киевского национального экономического университета имени Вадима Гетьмана, г. Киев, Украина

СИСТЕМНЫЕ ОСНОВЫ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ

Исследуются базовые системные образования в сфере национальной безопасности и обороны – система национальной безопасности и система обеспечения национальной безопасности. Определяются их взаимная субординация, субъектная и объектная составляющие, социально-политическая роль. Указывается на сложный характер становления обеих систем, недостаточное понимание политическими лидерами и гражданами их структуры и назначения.

Ключевые слова: нация, национальные интересы, национальные ценности, национальная безопасность, система национальной безопасности, система обеспечения национальной безопасности, вызовы, угрозы, опасности, риски.

Smolianiuk Volodymyr Fedorovych, Doctor of Political Sciences, Professor, Head of Department of Political Science and National Security, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine

SYSTEMIC PRINCIPLES OF NATIONAL SECURITY OF UKRAINE

Problem setting. *National Security of Ukraine as a state of protection of the vital interests of man, society and the state is based on two main systems – the national security system it self and the system of ensuring national security. At the same time, the majority of Ukrainian citizens have insufficient knowledge about the systemic principles of national security. This has negative consequences for practical activities on ensuring the national security of Ukraine. Further scientific research in this area and their bringing to the general public of specialists involved in the sphere of national security will become necessary.*

Recent research and publications analysis. *The issues of the national security of Ukraine (including the systemic principles of its provision) have been raised in the writings of numerous authors. Among them, in particular, are V. Gorbulin, O. Vlasyuk, V. Gorovenko, O. Dzoban, B. Parahonsky, G. Sytnik, M. Trebin. The specialists of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine (Y. Melnyk, V. Abramov, S. Borishevich, A. Datsyuk, V. Kyrylenko, V. Mandragelia, R. Marutyanyan, etc.) work fruitfully in this area. At the same time, an urgent need is an increase in author's teams that are concerned with the national security of Ukraine in terms of Russia's aggression against*

Ukraine and the transformation of national security in the key factor of Ukraine's state survival.

Paper objective. *To reveal the essence, structure, target direction of the national security system and the system of ensuring national security. Determine the socio-political subordination of these systems. Determine the subjects of national security, which are part of both systems. Determine the normative and legal support of the activities on ensuring the national security of Ukraine.*

Paper main body. *The study of the national security sphere of any country requires the use of methodological tools, built on the basis of systematic analysis of complex social processes. Below we will discuss two key systems directly involved in securing society, the state, the citizen: a) the national security system and b) the system of ensuring national security. The national security system is an open, dynamic social system, the main purpose of which is to create conditions for the realization of national interests, to ensure the integrity of society and the state. Its constituent elements are the nation, national interests, national values, activities for their protection, national security as a state of protection of national interests, as well as the challenges, threats and dangers of destructive influence.*

The activities of society, state, citizens in protecting (defending, promoting) national interests takes place in various spheres, the total number of which depends on the specific historical conditions of the country's development, the format of the challenges and dangers facing it, the experience of security activities, etc. In the Ukrainian legislation, the areas of ensuring national security recognized internal political, foreign policy, military, social, humanitarian, economic, scientific and technological, informational, environmental, as well as the areas of state security, civil protection of the population, security of the state border. Thus, Ukraine's national security is the protection of state sovereignty, territorial integrity, democratic constitutional order and other national interests of Ukraine from real and potential threats.

Depending on the tasks that need to be resolved in the process of securing national security, a formal part of the national security and the national security system (public authorities, security forces, etc.) and an informal part (civil society institutions, citizens, mass media, etc.) can be singled out.

Depending on the subject of national security, which plays a leading role in the analysis of national security factors and when adopting the appropriate management decision, one can consider the national, state and public subsystems of the national security and the national security system, which mutually complement and control in a certain way one another.

Under the system of ensuring the national security of Ukraine in the broad sense, one should understand a set of theoretical and methodological, regulatory, informational and analytical, organizational and managerial, intelligence, counterintelligence, operational search, personnel, scientific and technical, resource and other measures aimed at minimization threats and dangers, guaranteeing the development of national interests, spiritual and material well-being of the people of Ukraine and the effective functioning of the system of national security of Ukraine.

The main purpose of the system of ensuring the national security of Ukraine is to achieve the goals of national security. The main function of this system is to ensure balanced coexistence of the interests of the individual, society and the state through monitoring, diagnosis, detection and identification, prevention and termination, minimization and neutralization of the internal and external threats and threats.

The subjects of ensuring the national security of Ukraine are the President of Ukraine, the Parliament of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine, the National Security and Defense Council of Ukraine, ministries and other central executive authorities, the National Bank of Ukraine, courts of general jurisdiction, the Prosecutor's Office of Ukraine, the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine, local state administrations and local self-government bodies, the Armed Forces of Ukraine, the Security Service of Ukraine, the External Intelligence Service of Ukraine, the State Border Guard Service of Ukraine and other officers formations formed in accordance with the laws of Ukraine; bodies and units of civil protection, as well as citizens of Ukraine, associations of citizens. These bodies are part of both systems.

In this regard, with regard to the power structures of the state used the term «military organization of the state», which in modern terms changed to the security and defense sector. March 14, 2016, the Decree of the President of Ukraine approved the Concept of Development of the Security and Defense Sector of Ukraine. Another public-management innovation is the proposal to periodically conduct a comprehensive review of the security and defense sector.

Case for the implementation of the decisions. Success depends on the activity and purpose of the state and society during the practical implementation of security-defense strategies and programs.

Conclusions of the research. *The system of national security in Ukraine demonstrates the wide-ranging causal relationships between the nation and the need to secure its security in a modern globalized world that continuously generates diverse challenges, threats and dangers. This system, based on national interests and values, is a more complex entity than a system of ensuring national security. This explains the complexity of the reflection of the systemic principles of the national security of Ukraine from the side of not only the general population, but also the existing politics.*

Both systems are in a state of dynamic development. They did not acquire the final forms. This could not have happened due to the complexity of the processes of nation-building in modern Ukraine, the lack of certainty of national interests, the superficial nature of their legal consolidation, and the lack of experience (traditions) of ensuring the national security of independent Ukraine.

Legislation on national security and defense of Ukraine is gaining more and more Western character. An indication of this is the active use of the term «security and defense sector» instead of the «military organization of the state».

Keywords: *nation, national interests, national values, national security, system of national security, system of ensuring national security, challenges, threats, dangers, risks.*

